

Доступ до ресурсу: http://www.rusnauka.com/2_ANR_2010/Economics/12_57843.doc.htm.

10. Копистко О.В. Теоретичні основи конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції / О.В. Копистко / Економіка АПК. – 2010. – № 1. – С. 61 – 63.

УДК 330.341.1:338.431.6:(477)

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПРІОРИТЕТИ ДЕРЖАВНОГО СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРАРНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

Подаков Є.С. – к.е.н., доцент Херсонський ДАУ

Постановка проблеми. Сучасні реалії розвитку національної економіки вимагають підвищення ефективності виробничої структури, розвитку внутрішнього ринку та експортоорієнтованої діяльності, що має відбуватися у напрямі інформаційно-інноваційної конкурентоспроможності виробників аграрної сфери. Інновації забезпечують розширення пропозиції виробленої продукції на аграрному ринку, зростання якості продуктів і послуг підприємств, досягнення високої продуктивності, реалізації стратегічних планів підприємств і сприяють підвищенню кваліфікаційного рівня кадрів.

Держава виступає суб'єктом інноваційної діяльності через свої інститути, господарські товариства (компанії) та корпорації, фінансово-кредитні установи, інших функціональних учасників. Держава бере участь в інноваційному процесі як безпосередньо через державний сектор економіки, так і опосередковано, через свої інституції, органи виконавчої влади та місцевого самоврядування. У цілому, державне інвестування охоплює ті галузі і виробництва, продукція яких має загальнонаціональний характер та які найближчим часом не підлягають приватизації.

Однією з основних причин гальмування процесу формування й реалізації інноваційної моделі економічного розвитку в Україні є нерозвиненість системного функціонування наукової та інноваційної сфери на регіональному рівні. У сучасних умовах, за зростання мобільності людей, фінансів, виробничих потужностей, особливо у межах ЄС, необхідні не лише передові технології та виробництва, але передусім регіони, готові прийняти їх та забезпечити їхню діяльність. Це зумовлює зростання наукового та практичного інтересу до проблем інноваційної діяльності та її державного регулювання. Вирішення цього завдання потребує глибокого осмислення сутності, характерних рис і сучасних особливостей розвитку національної інноваційної системи України.

Стан вивчення проблеми. Фундаментальні дослідження, спрямовані на розгляд економічного змісту передових технологій і інновацій, проводили відомі світові вчені: Й. Шумпетер, Е. Янг, П. Дракер, Б. Санто, Б. Твісс, В. Томсон. Також вітчизняні В.Г. Андрійчук, А.П. Гайдуцький, М.С. Герасимчук, В.І. Голиков, П. Т. Саблук, М.А. Садиков, Д.М. Черваньов, М.Г. Чумачен-

ко, І.Б. Швець. Проте питання стимулювання державної інноваційної політики України недостатньо розглянуті, особливо в контексті сучасних змін у законодавстві.

Завдання і методика досліджень. Основними завданнями даного дослідження є аналіз сучасних проблем інноваційної діяльності в аграрному секторі України та визначення пріоритетів державного податкового стимулювання в цій сфері.

Методологічною базою дослідження стали наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених і законодавчі акти з питань інноваційної діяльності в аграрному секторі країни. Методичною базою дослідження стали загальнонаукові економічні методи.

Результати досліджень. Законодавче забезпечення інноваційної діяльності розпочалося ще в 1992 році з прийняттям Закону України „Про наукову та науково-технічну діяльність”, а також у 2002 році - Закону України „Про інноваційну діяльність”, що визначає основні напрями розвитку, інструменти державного регулювання та засоби стимулювання інновацій. Подальше державне регулювання інноваційної діяльності дістало своє відображення у Законах України „Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” (2003 р. зі змінами в 2005 р.) та „Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій” (2006 р.).

Загальні аспекти щодо державного регулювання інноваційної діяльності в Україні викладено в Законі України "Про інноваційну діяльність" (2002 р.). У статті 6 цього Закону зазначається, що Державне регулювання інноваційної діяльності здійснюється шляхом:

- визначення і підтримки пріоритетних напрямів інноваційної діяльності державного, галузевого, регіонального і місцевого рівнів;
- формування і реалізації державних, галузевих, регіональних і місцевих інноваційних програм;
- створення нормативно-правової бази та економічних механізмів для підтримки і стимулювання інноваційної діяльності;
- захисту прав та інтересів суб'єктів інноваційної діяльності;
- фінансової підтримки виконання інноваційних проектів;
- стимулювання комерційних банків та інших фінансово-кредитних установ, що кредитують виконання інноваційних проектів;
- встановлення пільгового оподаткування суб'єктів інноваційної діяльності;
- підтримки функціонування і розвитку сучасної інноваційної інфраструктури.

Головною метою державної інноваційної політики в Україні визначено створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсоощадних технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентоздатної продукції.

Часто перелічені вище форми впливу держави на інноваційну діяльність класифікують як прямі і непрямі. Світова практика формування ринкових заasad доводить, що безпосередня участь держави в інноваційному процесі є об'є-

ктивно зумовленою необхідністю. При цьому слід зауважити, що державні інвестиції за умов ринку не є відокремленим джерелом фінансування. На зміну прямим дотаціям і субсидіям з боку держави, які довели свою неефективність, повинні прийти нові методи державної інноваційної політики.

В Україні сьогодні повністю відсутня чітка організаційна система руху та контролю за використанням централізованих державних коштів. Механізм розподілу коштів у позабюджетних і галузевих державних фондах (Фонд розвитку промисловості, Державний інноваційний фонд та ін.) залишається непрозорим, організаційно складним, не забезпечує відбору найефективніших проєктів і не має елементів чіткої економічної відповідальності за прийняті рішення.

Очевидно, що постала необхідність створення принципово нових організаційних структур для успішного функціонування економічного механізму державної інноваційної політики.

Проте лише інституційного забезпечення недостатньо для ефективної реалізації державних інновацій. Викликає занепокоєння недосконалість визначення державних інноваційних пріоритетів, серед яких продовжують залишатися збитковими, низькорентабельними сфери, які насамперед потребують якісних змін у принципах господарювання. Держава повинна сконцентрувати обмежені фінансові ресурси в галузях, що виробляють кінцеву продукцію, мають значний експортний потенціал, забезпечують швидкий обіг капіталу та стабільні бюджетні надходження.

Актуальним для України залишається питання щодо встановлення прав та обов'язків держави як суб'єкта інноваційної діяльності. Протягом останніх років в Україні створені необхідні макроекономічні умови для формування сприятливого інноваційного середовища, закладені основи інноваційної інфраструктури, розроблена певна правова база. Однак слід відзначити, що накопичений за ці роки інноваційний потенціал був використаний не повною мірою.

Форми впливу держави в інноваційній сфері поділяються на прямі та непрямі. Їх співвідношення визначається економічною ситуацією в країні та вибором у зв'язку з цим концепції державного регулювання. Остання може бути орієнтована на ринкові відносини або спрямована на централізований вплив.

Прямі методи державного регулювання інноваційної діяльності здійснюються в адміністративній та цільовій формах. Адміністративна форма регулювання являє собою пряме дотаційне фінансування через державні цільові програми підтримки нововведень, у тому числі і на малих наукомістких фірмах, створення системи державних контрактів на придбання тих чи інших товарів і послуг, надання кредитних пільг підприємствам для реалізації нових ідей. Цільове фінансування - це один з елементів системи контрактних відносин, за яких укладаються угоди між замовниками та підрядниками.

Непрямі методи націлені на стимулювання інноваційних програм і створення сприятливих умов для новаторської діяльності. До них належать:

- 1) лібералізація податкової та амортизаційної політики;
- 2) створення соціальної інфраструктури, що включає формування єдиної інформаційної системи країни.

До основних етапів розвитку інноваційної діяльності відносять:

- розробка комплексного соціально-економічного та науково-технічного прогнозу розвитку країни на довгострокову перспективу;
- довготермінове прогнозування;
- формування переліку стратегічних напрямів і державних програм, що пов'язані з нововведеннями у найважливіших секторах економіки та соціального розвитку, таких, як харчова та оздоровча сфери, фармакологія, будівельні матеріали та технології, товари народного споживання, екологія та ін.;
- створення системи органів регулювання інноваційної діяльності, починаючи зі структур загальнонаціонального рівня та створення органів, які забезпечують контроль і реалізацію певних рішень на всіх рівнях управління;
- формування мережі наукових закладів;
- створення ефективного механізму концентрації науково-технічних ресурсів на пріоритетних напрямках і масштабне фінансування інноваційних проєктів, включаючи залучення зарубіжних фондів і міжнародних проєктів з найкапіталомісткіших напрямів науково-технічного прогресу.

Державні комплексні науково-технічні програми та міжгалузеві інноваційні проєкти фінансуються за рахунок бюджету держави, а галузеві інноваційні програми - за рахунок коштів підприємств та організацій.

В Україні створено Державний інноваційний фонд (ДІФ), до складу якого входить 27 регіональних відділень (у кожній області, АР Крим та містах Києві і Севастополі), які проводять конкурси проєктів, що мають державне значення, та залучають для їх фінансування кошти банків, компаній, відомств, що зацікавлені в реалізації цих проєктів. Кошти ДІФ формуються за рахунок відрахувань підприємств та організацій у розмірі 1% від обсягу реалізованої продукції з відношення витрат на собівартість продукції, з яких 0,3% перераховується до центрального органу ДІФ, 0,7% - в його регіональні відділення.

Основні напрями державної інноваційної політики в аграрній сфері мають бути такі:

- зниження соціальної напруги на селі, досягнення остаточного підходу у виділенні коштів на потреби соціальної сфери;
- скорочення фонду виробничого будівництва за рахунок державних коштів і формування надійних інноваційних джерел, у першу чергу з власних коштів підприємств та ін;
- прискорення у кілька разів темпів вибуття застарілого обладнання;
- перегляд надання державних кредитів на вигідних умовах з дефіцитними ставками на конкурсній основі, включаючи державне замовлення;
- залучення іноземних інновацій, отримання іноземних кредитів, створення спільних підприємств з іноземним капіталом за такими напрямками, як розвиток переробної промисловості АПК, активізація приватизації, конверсії, а також галузей, які визначають науково-технічний прогрес;
- створення ефективних форм і механізмів управління інноваційною діяльністю;
- розвиток паливно-енергетичного комплексу, ресурсозберігаючих технологій, забезпечення населення товарами народного споживання вітчизняного виробництва.

Усі ці напрями інноваційної діяльності в Україні вже зараз починають розвиватися в умовах формування ринкового механізму. Тому трансформація

інноваційного механізму на мікрорівні, наприклад у сільському господарстві, повинна проводитися в межах макроекономічної стабілізації.

Економіка України має свої особливості, тому вирішення проблеми регулювання має носити тут індивідуальний характер. У чистому вигляді методи, які застосовувались у розвинутих ринкових економіках і ґрунтуються на теоретичних розробках кейнсіанців або неолібералів, неприйнятні для України, оскільки її економіка поєднує окремі чинники, котрі вимагають застосування як перших, так і останніх підходів. Так, з одного боку, інфляційні тенденції вимагають скорочення видатків бюджету, однак недостатньо сформований фінансовий сектор і відсутність сучасних систем соціального забезпечення не дають в повному обсязі застосувати його. З іншого боку, кредитна система слабозвинута, комерційні банки не в змозі фінансувати масштабні інноваційні проекти через недостатність власних ресурсів і високі інфляційні очікування й пов'язані з цим ризики. Інфляція знецінює власні кошти підприємств, що можуть бути направлені у виробництво. Тому в цій ситуації бюджет поки що залишається одним із небагатьох джерел збільшення інновацій.

Отже, особливість державного макроекономічного регулювання полягає, по-перше, у некомерційних цілях, соціальній орієнтації, іноді в директивному (обов'язковому) характері, підтримці приватних підприємств, прямому стимулюванні їх розвитку, а по-друге, в орієнтації на закони і принципи ринку, використанні його атрибутів, форм і методів саморегулювання виробництва й обігу продукції. Важливого значення тут набуває раціональне поєднання ринкових і державних методів регулювання, оптимальне співвідношення між ними.

Державне макроекономічне регулювання охоплює рівень галузей і сфер економіки і формується із заходів загальноєкономічної дії. Оскільки регулювання - це процес, який взаємопов'язує об'єкт, регулятор та орієнтири руху, то державне макроекономічне регулювання поєднує у спрямовуючому русі макроекономіку (об'єкт), механізм регуляції (регулятор), сукупність завдань і засобів їх вирішення (цілі).

Теоретично існує два граничних підходи стосовно державного втручання в інноваційний процес. У першому випадку держава через виконавчі органи влади бере на себе якомога більше функцій управління: забезпечує проектно-кошторисною документацією, матеріально-технічними ресурсами та обладнанням, фінансує проект і розподіляє прибутки від інновацій тощо. За умов України це привабливо для державного сектора економіки. У другому випадку для інших суб'єктів інвестування держава повинна надати максимальну свободу і впливати на інноваційний процес через податкову, амортизаційну, кредитну політику, систему пільг і санкцій.

Таким чином, ключовим питанням є визначення частки бюджетного фінансування в загальному обсязі інновацій. Сьогодні - це невеликий сегмент, за рахунок якого інвестуються лише вкрай необхідні проекти. Скорочення державних інвестицій і збільшення частки вкладень підприємств за рахунок власних фондів не змінило співвідношення форм власності, але привело до скорочення державної підтримки традиційно малорентабельних інноваційних галузей. Тому в даний час інноваційна сфера й тісно пов'язані з нею галузі виробництва потребують значної державної підтримки.

Нові підходи до участі держбюджетних коштів у фінансуванні інновацій вимагають також покращення діяльності органів, які відповідають за ефективність їх використання. У цілому, раціональне співвідношення адміністративних і ринкових методів регулювання інноваційної діяльності поступово змінюватиметься через заміщення старих методів новими.

Одним із найважливіших завдань державного регулювання інноваційної діяльності є визначення пріоритетів вкладень, тобто спрямувань інвестицій у ті сфери й галузі, які забезпечать розширене відтворення, швидшу віддачу і підвищення життєвого рівня населення. Зокрема, ситуація, яка складається в аграній сфері та на селі, вимагає від держави оперативного регулювання.

Інноваційний бізнес в аграрній сфері належить до венчурного (ризикового) капіталу. Тому його розвиток потребує великих вітчизняних та іноземних інвестицій. При цьому, ризики повинні бути компенсовані не тільки доходами підприємств-новаторів, але й гарантіями, пільговим оподаткуванням, дешевим кредитуванням і страхуванням.

Для того, щоб знизити ризик і підвищити ефективність інновацій, необхідно сформувавши економічний механізм вбудовування науки в структуру агропромисловості. Для вибору найефективніших форм і методів інноваційної активності в агропродовольчому комплексі потрібен насамперед науково обґрунтований менеджмент, який містив би формулювання мети і вибір стратегії, підготовку інноваційних проектів, управління проектами та ризиками, персоналом, створенням, освоєнням і якістю нової техніки, оцінку ефективності інновацій.

Основна проблема реалізації інноваційної стратегії підвищення ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств полягає в тому, що темпи розвитку і структура сектора аграрних досліджень і розробок не повною мірою відповідають потребам сільського господарства і постійно зростаючому попиту на передові технології з боку окремих сегментів підприємницького сектора. У той же час, запропоновані наукові результати не знаходять застосування з причини незбалансованості інноваційної системи, а також унаслідок загальної низької сприйнятливості до інновацій підприємницького сектора, невисокої його прибутковості.

Абсолютно очевидно, що у вирішенні даних проблем активну роль повинна відігравати держава, розробляючи комплексну програму інноваційного розвитку галузі, визначаючи пріоритети і встановлюючи систему заходів прямого і непрямого регулювання.

Отже, інноваційний розвиток сільськогосподарських підприємств стане можливим лише за умови вирішення такого комплексу завдань:

- сформувавши комплекс взаємопов'язаних галузевих інвестиційно-інноваційних програм і проектів, які реалізують ідеї по всьому ланцюжку: від фундаментальних досліджень до освоєння інноваційних ринкових ніш;

- забезпечити наукову і науково-технічну сферу фінансовими і матеріальними ресурсами. Найважливішу роль у вирішенні питань фінансування різних проектів має відігравати державно-приватне партнерство, покликане встановити стійкі зв'язки між наукою і ринком, забезпечити комерціалізацію результатів досліджень і розробок;

- створити інституційне середовище для здійснення і впровадження інновацій. Необхідні як спеціалізовані організації у вигляді загальнодержавних і регіональних галузевих інвестиційно-інноваційних фондів, технологічних і науково-освітніх альянсів та інших структур, так і відповідні закони і норми, оскільки надзвичайно важлива своєчасність упровадження результатів наукових досліджень. До складу інституційного середовища повинні також увійти інформаційна - аналітична система і система методологічного забезпечення, що надають повний спектр інформації, рекомендацій і вказівок суб'єктам інноваційного процесу;

- створити конкурентоздатні центри знань шляхом об'єднання вищих навчальних аграрних закладів і науково-дослідних організацій з метою встановлення гнучкої, швидкої і плідної співпраці по різних напрямках інноваційної діяльності;

- визначити систему стимулювання у сфері створення і розповсюдження інновацій. Оскільки використання нововведення надає певні матеріальні вигоди, вирішення питання про розподіл даних вигод у відповідних формах має актуальне значення;

- підсилити роль суб'єктів аграрного підприємництва в інноваційному процесі, стимулювати впровадження розробок у виробництво шляхом розширення доступності фінансових ресурсів, зниження податкового навантаження та інших стабілізаторів;

- сформувати систему підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів, необхідних для реалізації конкретних інноваційних програм і проєктів, а також держслужбовців, що займаються регулювання інноваційного процесу;

- забезпечити контроль за використанням інновацій з метою визначення їх доцільності і відповідності екологічним, технічним та іншим вимогам;

- визначити форми участі держави у контролі й управлінні інноваціями та інноваційними проєктами;

- розробити методи обліку впливу інновацій на соціально-економічні параметри аграрної системи.

Висновки. Отже, інноваційну політику розглядають як стратегію або набір стратегій реалізації інноваційних пріоритетів у рамках національних інноваційних систем, яка є важливою передумовою для успішного відродження національної економіки та аграрного сектора зокрема. Для реалізації державної політики щодо поліпшення соціально-економічного стану в країні на основі інноваційної моделі розвитку економіки потрібно широко застосовувати довготермінові механізми та інструменти державної політики, які б стимулювали підвищення інноваційної активності економіки.

Стратегія втілення цієї політики має здійснюватися на системній і послідовній основі. Усі учасники інноваційного процесу мають бути зацікавлені у поєднанні їхніх інтересів і зусиль у створенні і застосуванні нових знань і технологій з метою виходу на внутрішній і зовнішні ринки з високотехнологічною продукцією. У реалізації зазначеної взаємодії і створенні таким чином економіки, заснованої на знаннях, роль державної влади є стрижневою.

При постановці зазначеного комплексу різноспрямованих завдань, пов'язаних з переходом на інноваційний шлях структурного перетворення сільськогосподарства, необхідно забезпечити комплексність і системність їх вирішення. Тільки за таких умов можливе надання вітчизняному сільському господарству статусу високоефективної, стабільної і конкурентоздатної галузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гаврилук М. М. Агропромислового виробництву - інноваційний шлях розвитку//Економіка АПК - 2005. - № 8. - С. 19-22.
2. Дракер П. Инновации и предпринимательство. - М., 1992. - 536 с.
3. Кот О.В. Теоретичні аспекти інноваційного розвитку аграрного сектора економіки та його організаційно-економічне забезпечення / О.В. Кот // Проблеми науки. - 2008. - № 9. - С. 30-35.
4. Макаров М.О. Формування інноваційної структури в АПК // Економіка АПК. - 2009. - № 5. - С.93-97.
5. Мова Н., Хаустов В. Інноваційна діяльність в Україні і напрями її розвитку // Економіка України. - 2001. - №6. - С. 29-34.
6. Трегобчук В. Інноваційно-інвестиційний розвиток національного АПК: проблеми, напрями і механізми//Економіка України. - 2006. - № 2. - С. 4-12.

УДК: 334.71:338.24

МЕТОДИКА ТА МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ВИРОБНИЧИХ СИСТЕМ

Пристемський О.С. – к.е.н., доцент, Херсонський ДАУ

Постановка проблеми. В умовах економіки перехідного періоду, що характеризується швидкими змінами умов і факторів внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування підприємства, загрозами його фінансовим інтересам з боку окремих суб'єктів господарювання, високим рівнем фінансових ризиків, важливим завданням щодо забезпечення життєздатності суб'єкта господарювання є гарантування економічної безпеки підприємства. Досвід високорозвинутих країн свідчить про те, що виробничі економічні системи (суспільство в цілому, підприємства, приватний бізнес, підприємці) стають тим більше зацікавленими у зміцненні економічної безпеки країни, чим ефективніше розвивається її економіка, чим впевненіше держава створює оптимальні умови для реалізації інтересів, для стабільності. Держава не тільки має гарантувати суспільству і всім виробничим економічним системам дотримання принципів свободи підприємства, свободи конкуренції в національних ринках, але й водночас бути надійною опорою у світовій інтеграції.

Економічна безпека держави є не тільки однією з найважливіших складових системи інтересів виробничих систем в країні, а й виступає вирішальною